

TOMASZ PIETRAS

OPOROWSCY HERBU SULIMA

KARIERA RODZINY MOŻNOWŁADCZEJ
W PÓŻNOŚREDNIOWIECZNEJ POLSCE

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

OPOROWSCY HERBU SULIMA
KARIERA RODZINY MOŻNOWŁADCZEJ
W PÓŻNOŚREDNIOWIECZNEJ POLSCE

40 LAT

WYDAWNICTWA
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

TOMASZ PIETRAS

OPOROWSCY HERBU SULIMA

KARIERA RODZINY MOŻNOWŁADCZEJ
W PÓŻNOŚREDNIOWIECZNEJ POLSCE

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

ŁÓDŹ 2013

BIBLIOTHECA THOMASOVIENSIS VOL. II

Redaktor naczelny serii: *Krzysztof Tomasz Witczak*

Tomasz Pietras
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filozoficzno-Historyczny
Katedra Historii Historiografii i Nauk Pomocniczych Historii
90-219 Łódź, ul. A. Kamińskiego 27a
tomhislodz@gmail.com

RECENZENT

Sobiesław Szybkowski

EDYCJA TEKSTU, SKŁAD I ŁAMANIE

Tomasz Pietras

PROJEKT OKŁADKI

Barbara Grzejszczak

Na okładce wykorzystano zdjęcia lotnicze zamku w Oporowie k. Kutna
fot. Marek Wysocki (2009) oraz portalu kaplicy zamkowej w Oporowie
fot. Anna Majewska-Rau, archiwum Muzeum – Zamku w Oporowie

© Copyright by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2014

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.6557.14.0.M

ISBN (wersja drukowana) 978-83-7969-065-7
ISBN (ebook) 978-83-7969-197-5

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

Pani Profesor Alicji Szymczakowej
z serdecznymi podziękowaniami

SPIS TREŚCI

Wstęp	9
Rozdział I <i>Pierwsze pokolenia. Początki kariery Oporowskich w ziemi łęczyckiej do 1391 roku</i>	19
Początki Sulimów w ziemi łęczyckiej	19
Pierwszy właściciel Oporowa	25
Stefan z Oporowa, sędzia łęczycki	31
Bogusław z Oporowa, scholastyk łęczycki	33
Włodzimierz z Oporowa, sędzia łęczycki	37
Trzeci z braci Oporowskich	39
Rozdział II <i>Wojewoda łęczycki Mikołaj z Oporowa – budowniczy rodzinnej fortuny</i>	43
Kariera polityczna Mikołaja z Oporowa	43
Działalność majątkowa Mikołaja z Oporowa w ziemi łęczyckiej	53
Kujawskie małżeństwo łęczyckiego wojewody	65
Rozdział III <i>Prymas Władysław z Oporowa i jego bracia. Pokolenie synów wojewody Mikołaja</i>	73
Stefan z Chodowa i Oporowa, kasztelan brzeziński	73
Władysław z Oporowa, podkanclerzy królewski, biskup włocławski i arcybiskup gnieźnieński	83
Jan z Goślubia	117
Bogusław ze Służewa i Oporowa, wojewoda inowrocławski	120
Mikołaj z Miłonic i Oporowa, kasztelan brzeziński	132
Piotr z Oporowa, wojewoda łęczycki	139

Rozdział IV <i>Kariery Oporowskich w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku</i>	163
Andrzej Oporowski, biskup i podkanclerzy koronny	163
Jan Oporowski (starszy), wojewoda inowrocławski i brzeski kujawski	177
Andrzej Oporowski, kanonik włocławski, gnieźnieński i kruszwicki	196
Jan Oporowski (młodszy), wojewoda inowrocławski i brzeski kujawski	201
Młodzi bracia Oporowscy, starostowie kruszwicy	219
Mikołaj Oporowski, kasztelan kruszwicki, brzeziński i brzeski kujawski	222
Andrzej Oporowski, tenentariusz Nakonowa, wojewoda inowrocławski, brzeski kujawski i łęczycki	230
Zakończenie	253
Bibliografia	263
Tablice genealogiczne	283
Summary	295
Wykaz skrótów	299
Wykaz ilustracji	301
Indeks osób	303

WSTĘP

Monografia ta mieści się w nurcie badań genealogiczno-prozopograficznych nad rodziną szlachecką w Polsce późnośredniowiecznej. Rodzina Oporowskich herbu Sulima była jedną z najważniejszych rodzin możnowładczych działających na obszarze tzw. szerokiej Wielkopolski (obejmującej województwa poznańskie, kaliskie, sieradzkie, łęczyckie, Kujawy i ziemię dobrzyńską) w późnym średniowieczu (XIV – pocz. XVI w.). Z jej szeregów rekrutowało się m.in.: dwóch szefów kancelarii królewskiej Jagiellonów – podkanclerzy Władysław z Oporowa oraz Andrzej (jego bratanek, syn wojewody łęczyckiego Piotra), dwaj biskupi (Władysław i Andrzej), w tym prymas Polski (tenże Władysław), liczni zasiadający w radzie królewskiej wojewodowie i kasztelanowie oraz wysoko postawieni w hierarchii duchowni – prałaci i kanonicy najważniejszych polskich kapituł katedralnych. Wielu członków rodziny Oporowskich brało aktywny udział w kształtowaniu polityki wewnętrznej i zagranicznej Polski, zwłaszcza w okresie panowania Władysława Jagiełły i jego młodszego syna Kazimierza Jagiełłończyka. Oporowscy zaliczali się w XV stuleciu stale do stronnictwa dworskiego oraz często angażowali w różne akcje polityczne Jagiellonów. Z całą pewnością można więc zaliczyć tę rodzinę, a przynajmniej niektórych jej przedstawicieli, do elity ogólnopolskiej. To wystarczający powód, aby zająć się nieco bliżej dziejami tej łęczyckiej rodziny możnowładczej, zwłaszcza że znakomitych, nowoczesnych monografii, doczekały się dotąd głównie rodziny związane z Małopolską (np. Tarnowscy herbu Leliwa, Tęczyńscy herbu Topór, Szafrąncowie herbu Stary Koń, Czyżowscy herbu Półkozic, Rogowscy herbu Działosza czy Kmitowie herbu Szreniawa)¹. Monografia Oporowskich

¹ W. Dworzaczek, *Leliwici Tarnowscy. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego. Wiek XIV-XV*, Warszawa 1971; tenże, *Hetman Jan Tarnowski. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego*,

herbu Sulima jest nieśmiałą próbą wpisania się w ten nurt badań i nawiązania do tego typu publikacji – serii monografii późnośredniowiecznych rodzin możnowładczych. Moim głównym celem badawczym będzie wskazanie przyczyn oraz kolejnych etapów kariery rodziny Oporowskich, próba odpowiedzi na pytanie: od kiedy można zaliczyć ich do kręgu lokalnej elity szlacheckiej (w rodzinnej ziemi łęczyckiej) oraz do elity ogólnopolskiej.

Za początkową cezurę chronologiczną książki można uznać 1339 r., gdy w źródłach po raz pierwszy pojawił się włodarz łęczycki Stefan, dziedzic Oporowa². W poszukiwaniu antenata rodziny Oporowskich cofam się jednak w czasie nieco bardziej, do przełomu XIII i XIV w. Cezurę końcową stanowią pierwsze lata XVI w., czyli przełom średniowiecza i czasów nowożytnych, choć z przyczyn genealogicznych kończę omawianie dziejów tej rodziny na latach 1540–1542, kiedy zmarli wojewodowie brzeski kujawski Jan Oporowski (młodszy) oraz łęczycki Andrzej Oporowski, przedstawiciele szóstego już pokolenia dziedziców Oporowa. Zasięg geograficzny książki stanowią wszystkie miejsca związane z działalnością polityczną i majątkową Oporowskich. Najwięcej uwagi poświęcam jednak ich posiadłościom w województwie łęczyckim, skupionym wokół Oporowa w powiecie orłowskim, od którego urobiono nazwisko Oporowski.

Monografia Oporowskich została oparta na szerokiej kwerendzie źródłowej, przede wszystkim w archiwalnych źródłach sądowych z terenu województwa łęczyckiego (księgi ziemskie i grodzkie łęczyckie, najstarsze księgi ziemskie orłowskie i brzezińskie), w mniejszym stopniu także z Kujaw (niektóre księgi grodzkie brzeskie)³. Wartościowym źródłem okazały się doku-

Warszawa 1985; A. Sochacka, *Jan z Czyżowa, namiestnik Władysława Warneńczyka. Kariera rodziny Półkozów w średniowieczu*, Lublin 1993; J. Kurtyka, *Tęczyńscy. Studium z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu*, Kraków 1997; J. Sperka, *Szafraniec herbu Stary Koń. Z dziejów kariery i awansu w późnośredniowiecznej Polsce*, Katowice 2001; B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza podskarbiowie królewscy. Studium z dziejów możnowładztwa w drugiej połowie XIV i w XV wieku*, Katowice 2002; R. Trawka, *Kmitowie. Studium kariery politycznej i społecznej w późnośredniowiecznej Polsce*, Kraków 2005.

² T. Nowak, *Nieznany dokument Władysława, księcia dobrzyńskiego i łęczyckiego z 1339 r.*, [w:] *In tempore belli et pacis. Ludzie – Miejsca – Przedmioty. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr hab. Janowi Szymczakowi w 65-lecie urodzin i 40-lecie pracy naukowo-dydaktycznej*, pod red. T. Grabarczyka, A. Kowalskiej-Pietrzak i T. Nowaka, Warszawa 2011, s. 625–632 – dzięki odkryciu w księgach łęczyckich z końca XVI w. nieznanego wcześniej dokumentu średniowiecznego, cofnął najstarszą wzmiankę źródłową o Oporowie i Oporowskich o ćwierć wieku.

³ Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej: AGAD), KZŁ; AGAD, KGŁ; AGAD, KZO; AGAD, KZBrzez; AGAD, KGB.

menty przechowywane w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku⁴, zaś cennym uzupełnieniem materiału archiwalnego – regesty z ksiąg ziemskich i grodzkich z terenu Wielkopolski sporządzone przez Włodzimierza Dworzaczka i wydane przez zespół Biblioteki Kórnickiej PAN w formie elektronicznej pt. *Teki Włodzimierza Dworzaczka*⁵. Zrezygnowałem z omówienia w tej książce genealogii kilku innych rodzin szlacheckich, wywodzących się z pnia Oporowskich a działających głównie na Kujawach (Służewscy, Chodowscy) i w Wielkopolsce (Goślubscy, Grocholscy), chciałbym bowiem zająć się dziejami tych rodzin w odrębnej monografii, po pogłębieniu kwerend źródłowych o dalsze księgi sądowe z tych województw.

Ze źródeł drukowanych dla tematyki tej pracy bezcenne okazały się zwłaszcza dokumenty opublikowane w *Kodeksie dyplomatycznym Wielkopolski*⁶ oraz dwie edycje dokumentów zakonu paulinów – dawniejsza Jana Fijałka i nowa Janusza Zbudniewka⁷. Dla odtworzenia biografii tych spośród Oporowskich, którzy należeli do stanu duchownego, wartościowymi wydawnictwami źródłowymi są *Acta capitulorum* wydane na początku XX w. przez Bolesława Ulanowskiego oraz edycja *Bullarium Poloniae* Stanisława Kurasia i Ireny Sułkowskiej-Kurasiowej⁸. Dużo cennych informacji o sprawach rodzinnych i majątkowych Oporowskich, działających w końcu XV i XVI w., można znaleźć w *Metryce Koronnej*⁹. Sporo wiadomości przyniosły

⁴ Archiwum Diecezjalne we Włocławku, Dokumenty samoistne.

⁵ Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Kórniku, Teki Dworzaczka. O zasadach tej edycji zob. J. Wisłocki, A. Bieniaszewski, R.T. Prinke, *Spuścizna Włodzimierza Dworzaczka*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”, 1996, z. 24, s. 169–182.

⁶ KDW, t. I–IV, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1877–1879; t. V, wyd. F. Piekosiński, Poznań 1908; t. VI: 1174–1400, oprac. A. Gąsiorowski, H. Kowalewicz, Warszawa–Poznań 1982; t. VII: 1401–1415, oprac. A. Gąsiorowski, R. Walczak, Warszawa–Poznań 1985; t. VIII: 1416–1425, wyd. i oprac. A. Gąsiorowski i T. Jasiński, Warszawa–Poznań 1989; t. IX: 1426–1434, wyd. i oprac. A. Gąsiorowski i T. Jasiński, Warszawa–Poznań 1990; t. X: 1435–1444, wyd. i oprac. A. Gąsiorowski i T. Jasiński, Poznań 1993; t. XI: 1225–1444 i indeksy do t. VI–XI, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jasiński, T. Jurek, I. Skierska, Poznań 1999.

⁷ ZDPauli, oprac. J. Fijałek, z. 1: 1328–1464, Kraków 1938; ZDPauli, t. 2: 1464–1550, oprac. J. Zbudniewek, Warszawa 2004.

⁸ *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta*, wyd. B. Ulanowski, t. II–III, Kraków 1902–1908; BP, wyd. I. Sułkowska-Kurasiowa, S. Kuraś, t. I: 1000–1342, Rzym 1982; t. II: 1342–1378, Rzym 1985; t. III: 1378–1417, Rzym 1988; t. IV: 1417–1431, Rzym 1992; t. V: 1431–1449, Rzym 1995; t. VI: 1447–1464, Rzym 1998.

⁹ Wykorzystałem edycję regestów z *Metryki Koronnej*: MRPS, wyd. T. Wierzbowski, cz. I, Warszawa 1905; cz. II, Warszawa 1907; cz. III, Warszawa 1908; cz. IV, ks. 1, Warszawa 1910; cz. IV, ks. 2, Warszawa 1912; cz. IV, ks. 3, Warszawa 1915 oraz MRPC, t. 1: *Liber distinctus*

także edycje najstarszych ksiąg sądowych łęczyckich oraz kujawskich Adolfa Pawińskiego¹⁰. Z grupy źródeł narracyjnych wymienić trzeba oczywiście *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego* Jana Długosza, który żył współcześnie z najwybitniejszymi Oporowskimi – prymasem Władysławem z Oporowa i jego braćmi¹¹.

Władysław Semkowicz w artykule wydanym w 1910 r., zaprezentował hipotezę na temat pochodzenia, pierwotnego gniazda rodowego oraz najstarszych znanych przedstawicieli rodu Sulimów¹². Zająłem się bliżej tym zagadnieniem w osobnym artykule¹³. Książkowej biografii, autorstwa Zofii Wilk-Woś, doczekał się dotąd tylko jeden, niewątpliwie najwybitniejszy spośród żyjących w średniowieczu Oporowskich – Władysław z Oporowa, podkanclerzy królewski, biskup włocławski i arcybiskup gnieźnieński¹⁴. Janusz Bieniak opracował dla *Polskiego Słownika Biograficznego* serię biogramów wybitnych przedstawicieli rodzin Oporowskich i Służewskich¹⁵. Autorami pozostałych biogramów są: Alicja Szymczakowa, Tadeusz Nowak, Jan Pakulski¹⁶ oraz

numero 10 annorum 1447–1454, Warszawa 1914 i nowsze wydawnictwo źródłowe *Księga Metryki Koronnej podkanclerzego Andrzeja Oporowskiego z lat 1479–1483*, wyd. G. Rutkowska, Warszawa 2005.

¹⁰ *Księgi sądowe łęczyckie od 1385 do 1419*, cz. 1–2, *Teki Adolfa Pawińskiego*, t. III–IV, Warszawa 1897; *Księgi sądowe brzesko-kujawskie 1418–1424*, wyd. J. K. Kochanowski, *Teki Adolfa Pawińskiego*, t. VII, Warszawa 1905.

¹¹ J. Długosz, *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, oprac. D. Turkowska, ks. 10–12, Warszawa 1997–2005. Zob. także artykuł Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa arcybiskup gnieźnieński i prymas w opinii Jana Długosza*, [w:] *Oporów. Stan badań II. Materiały sesji naukowej zorganizowanej 10 listopada 2003 r. z okazji 550-lecia Konwentu Ojców Paulinów w Oporowie oraz 550. rocznicy śmierci fundatora Prymasa Władysława Oporowskiego*, Oporów 2008, s. 13–28.

¹² W. Semkowicz, *O początkach rodu Sulima*, „Miesięcznik Heraldyczny”, R. III, 1910, nr 1, s. 4–8.

¹³ T. Pietras, *W kwestii pochodzenia Sulimów łęczyckich*, „Rocznik Łódzki” 2008, t. 55, s. 11–40.

¹⁴ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453), podkanclerzy królewski, biskup włocławski i arcybiskup gnieźnieński*, „Studia Claramontana”, t. 21, 2003, s. 174–449. Autorka opublikowała niedawno drugą, wartościową monografię – też, *Późnośredniowieczna kancelaria arcybiskupów gnieźnieńskich (1437–1493)*, Łódź 2013, ss. 364, w której zbadała m.in. personel kancelarii i dwór arcybiskupa Władysława z Oporowa.

¹⁵ J. Bieniak, *Oporowski Bogusław (Bogusz, właściwie Bogusław z Oporowa i Służewa) h. Sulima (ok. 1400–1453), wojewoda inowrocławski*, PSB, t. 24, Wrocław 1979, s. 135–136; tenże, *Oporowski Jan h. Sulima (ok. 1435–1494), wojewoda brzeski kujawski*, tamże, s. 136–137; tenże, *Oporowski Mikołaj (właściwie Mikołaj z Oporowa) h. Sulima (ok. 1365–1425), wojewoda łęczycki*, tamże, s. 138–139; tenże, *Oporowski Piotr (właściwie Piotr z Oporowa) h. Sulima (ok. 1405–1467), wojewoda łęczycki*, tamże, s. 139–142; J. Bieniak, *Służewski Maciej h. Sulima (zm. 1501), wojewoda łęczycki, starosta malborski*, PSB, t. 39, Wrocław 1999, s. 167–168.

¹⁶ A. Szymczakowa, *Stanisław z Goślubia i Bratoszewic h. Sulima (ok. 1420–1489), miecznik, podstoli, stolnik łęczycki*, PSB, t. 42, Warszawa–Kraków 2003–2004, s. 34–35; też, J. Pakulski, T. Nowak, *Stefan (Szczepan) z Oporowa h. Sulima (zm. 1370/1374), sędzia łęczycki*, PSB, t. 43,

Halina Kowalska¹⁷. Sławomir Leitgeber omówił genealogię dwóch wielkopolskich rodzin szlacheckich herbu Sulima wywodzących się w prostej linii od Oporowskich: Miłośskich – Grocholskich i Goślubskich – Sempelborskich¹⁸. Trzeba tu jeszcze koniecznie wymienić artykuły Sobiesława Szybkowskiego, wyjaśniające wiele kluczowych kwestii w genealogii Oporowskich¹⁹. Imiona i chronologię występowania urzędników ziemskich łęczyckich do końca średniowiecza ustalili J. Bieniak i A. Szymczakowa²⁰ a urzędników z województw kujawskich – S. Szybkowski²¹. Biogramy kilku kanoników herbu Sulima, m.in. członków rodziny Oporowskich, zostały zaprezentowane w opracowaniach prozopograficznych poświęconych poszczególnym kapitułom katedralnym i kolegiackim, m.in. autorstwa Andrzeja Radziwińskiego i Anny Kowalskiej-Pietrzak²². Pod wieloma względami ciągle wartościowe

Warszawa–Kraków 2004, s. 173; A. Szymczakowa, T. Nowak, *Stefan (Szczepan) z Chodowa i Oporowa h. Sulima (zm. między 1454 a 1455), kasztelan brzeziński, starosta chęciński, proto-plasta rodziny Chodowskich*, tamże, s. 157–158.

¹⁷ H. Kowalska, *Oporowski Andrzej h. Sulima (zm. 1540), wojewoda łęczycki*, PSB, t. 24, Wrocław 1979, s. 134–135; też, *Oporowski Jan h. Sulima (ok. 1470–1540), wojewoda brzeski kujawski*, tamże, s. 137–138.

¹⁸ S. Leitgeber, *Grocholscy herbu Sulima, przydomku z Oporowa. Dzieje wielkopolskiej rodziny XV–XVIII w.*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne”, t. 2, 1992, s. 27–46; tenże, *Goślubscy vel Sempelborscy herbu Sulima. Przyczynek do dziejów rodziny XV–XVI w.*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne”, t. 4, 1994, s. 39–46. Źródłowy Sempelbork to współcześnie Sępólno Krajeńskie, miasto powiatowe w województwie kujawsko-pomorskim.

¹⁹ S. Szybkowski, *Małżeństwa i pochodzenie kasztelana przemyskiego Dobiesława z Żurawicy*, [w:] tegoż, *Studia z genealogii i prozopografii polskiej szlachty późnośredniowiecznej*, Gdańsk 2003, s. 183–215; tenże, *Uwagi do genealogii Kościeleckich herbu Ogon*, [w:] tamże, s. 105–136; tenże, *O kilku koligacjach Oporowskich herbu Sulima*, [w:] *Krzyżacy, szpitalnicy, kondotierzy*, pod red. B. Śliwińskiego, Malbork 2006, s. 283–317; tenże, *Kochali się, czy nie kochali? O trudnościach badawczych dotyczących ustalenia wzajemnych relacji uczuciowych między małżonkami w średniowiecznej Polsce (na przykładzie kujawskiej elity szlacheckiej z lat 1370–1501)*, [w:] *Miłość w czasach dawnych*, pod red. B. Możejko i A. Paner, Gdańsk 2009, s. 131–146; tenże, *Zbrojna familia starosty malborskiego Macieja ze Służewa w 1498 r.*, [w:] *Dzierżawcy, literaci, postowie*, pod red. B. Możejko, M. Smolińskiego, S. Szybkowskiego, Malbork 2011, s. 241–262.

²⁰ A. Szymczakowa, *Urzędnicy łęczyccy i sieradzcy do połowy XV wieku*, „Acta Universitatis Lodzianensis”, Folia historica, t. 20, 1984; *Urzędnicy łęczyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław 1985. Dla okresu późniejszego zob. *Urzędnicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku*, oprac. E. Opaliński, H. Żerek-Kleszcz, pod red. A. Gąsiorowskiego, Kórnik 1993.

²¹ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370–1501)*, Gdańsk 2006. Dla okresu późniejszego zob. *Urzędnicy kujawscy i dobrzyńscy XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Mikulski i W. Stanek, pod red. A. Gąsiorowskiego, Kórnik 1990.

²² A. Radziwiński, *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV i I połowie XV wieku. Studium prozopograficzne*, t. I: *Prałaci*, Toruń 1991; t. II: *Kanonicy*, Toruń 1993; A. Kowal-

pozostają stare prace o arcybiskupach oraz prałatach i kanonikach gnieźnieńskich pióra Jana Korytkowskiego²³. Trzeba ponadto wymienić monograficzne opracowania kancelarii królewskiej w okresie panowania pierwszych Jagiellonów²⁴, biografie ówczesnych kierowników kancelarii²⁵ oraz prace poświęcone intelektualistom w służbie królewskiej i dyplomacji²⁶, wśród których nie brakowało członków rodziny szlacheckiej z łęczyckiego Oporowa. Najpełniejsze opracowanie działalności majątkowej szlachty łęczyckiej w 1 połowie XV w., w tym także Oporowskich, znajdziemy w znakomitej monografii T. Nowaka pt. *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*²⁷. Cenne są tu także starsze prace Stanisława i Stanisława Mariana Zajączkowskich, dotyczące osadnictwa dawnej ziemi łęczyckiej, wielowioskowej własności ziemskiej, lokacji na prawie niemieckim czy sieci parafialnej na tym obszarze²⁸. Nieco uwagi poświęcił Oporowski Zbyszko Górczak w swoich dwóch monografiach na temat podstaw majątkowych możnowładztwa wielkopolskiego i rodzin aspirujących do elity²⁹.

ska-Pietrzak, *Prałaci i kanonicy kapituły łęczyckiej do schyłku XV wieku*, Łódź 2004; też, *W kręgu średniowiecznego duchowieństwa łęczyckiego*, Łódź–Łęczyca 2012.

²³ J. Korytkowski, *Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych podług źródeł archiwalnych*, t. I–IV, Gniezno 1883; tenże, *Arcybiskupi gnieźnieńscy, prymasowie i metropolici polscy od roku 1000 aż do roku 1821*, t. II–III, Poznań 1888–1889.

²⁴ I. Sułkowska-Kurasiowa, *Polska kancelaria królewska w latach 1447–1506*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967; J. Krzyżaniakowa, *Kancelaria królewska Władysława Jagiełły. Studium z dziejów kultury politycznej Polski XV wieku*, cz. I–II, Poznań 1972–1979.

²⁵ J. Sperka, dz. cyt., passim; W. Zawitkowska, *W służbie pierwszych Jagiellonów. Życie i działalność kanclerza Jana Taszki Koniecpolskiego*, Kraków 2005.

²⁶ *Historia dyplomacji polskiej*, t. I: *połowa X wieku – 1572*, pod red. M. Biskupa, Warszawa 1980; K. Ożóg, *Uczni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły (1384–1434)*, Kraków 2004; A. Szweda, *Organizacja i technika dyplomacji polskiej w stosunkach z zakonem krzyżackim w Prusach w latach 1386–1454*, Toruń 2009.

²⁷ T. Nowak, *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, Łódź 2003.

²⁸ S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *Materiały do słownika geograficzno-historycznego dawnych ziem łęczyckiej i sieradzkiej do 1400 roku*, cz. I, Łódź 1966; cz. II, Łódź 1970; S.M. Zajączkowski, *Studia nad wielowioskową własnością szlachecką w Łęczyckiem i Sieradzkim i jej rola w osadnictwie (od końca XIV do połowy XVI w.)*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. XIV, 1966, nr 2, s. 179–208; tenże, *Powiat orłowski do lat siedemdziesiątych XVI wieku. Studia z dziejów osadnictwa, struktury własnościowej i stosunków kościelnych*, Łódź 1996; tenże, *Sieć parafialna na obszarze przedrozbiorowego powiatu orłowskiego do początków XVI wieku*, Kutno 2001; tenże, *Lokacje osad wiejskich na prawie niemieckim na obszarze przedrozbiorowego powiatu łęczyckiego do lat siedemdziesiątych XVI wieku*, Łódź 2003 i inne prace.

²⁹ Z. Górczak, *Rozwój majątków możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku. Studium z dziejów wielkiej własności ziemskiej*, Poznań 2007; tenże, *Kariery majątkowe rodzin aspirujących do kręgu elity możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku*, Poznań 2013.

Cennym uzupełnieniem dla źródeł i opracowań historycznych są wyniki badań archeologicznych prowadzonych w Oporowie przez Janusza Tomalę, dzięki którym można dziś określić m.in. chronologię powstania dworu Oporowskich i fazy budowy zamku w rodowej siedzibie³⁰. Na koniec chciałbym wymienić dwa tomy materiałów konferencyjnych opublikowane nakładem Muzeum – Zamku w Oporowie pt. *Oporów. Stan badań* (2000) oraz *Oporów. Stan badań II* (2008)³¹. Znajdziemy w nich wiele ciekawych i wartościowych artykułów poświęconych m.in. budowie, dalszym dziejom oraz architekturze oporowskiego zamku i klasztoru, historii osadnictwa w dawnym powiecie orłowskim województwa łęczyckiego, dziejom kościelnym Oporowa, rodzinom właścicieli dóbr oporowskich, fundatorom oporowskiego klasztoru paulinów, tutejszemu konwentowi zakonnemu, heraldyce Sulimów czy miejscowym zabytkom epigrafiki staropolskiej.

Monografia Oporowskich herbu Sulima składa się z czterech rozdziałów, jej integralną część stanowią także: wstęp, zakończenie, tablice genealogiczne, bibliografia oraz indeks osób. Poszczególne rozdziały poświęcone są działalności poszczególnych pokoleń rodziny Oporowskich (jednego – w rozdziałach 2 i 3, albo dwóch – w rozdziałach 1 i 4). Rozdziały podzielone są na podrozdziały – biogramy poszczególnych postaci. Dotyczą one wyłącznie męskich przedstawicieli rodziny, losy córek zdecydowałem się bowiem prezentować jedynie w końcowej części biogramów ich ojców. Układ biogramów jest genealogiczny, a więc najpierw omówię losy przedstawicieli starszej a później młodszej linii Oporowskich (np. w rozdziale 4). Życiorysy poszczególnych braci uszeregowane są w kolejności zgodnej z ich starszeństwem. W ramach poszczególnych podrozdziałów zaprezentuję kolejno: kariery polityczne świeckie lub kościelne poszczególnych osób, następnie ich aktywność na polu majątkowym i gospodarcze podstawy aktywności politycznej, koligacje małżeńskie oraz sprawy rodzinne. Zwrócę także uwagę

³⁰ J. Tomala, *Średniowieczna siedziba Oporowskich w świetle badań archeologicznych*, „Kutnowskie Zeszyty Regionalne”, t. 3, 1999; tenże, *Oporów na tle osadniczym od czasów pradziejowych po średniowiecze*, [w:] *Oporów. Stan badań. Materiały sesji naukowej zorganizowanej z okazji 50. rocznicy Muzeum w Oporowie 22 listopada 1999 roku*, pod red. G. Kin-Rzymkowskiej, Oporów 2000; tenże, *Oporów. Małomiasteczkowa włość prywatna w powiecie orłowskim w województwie łęczyckim od XIV do XVIII wieku. Studium archeologiczno-architektoniczne*, Oporów 2002; tenże, *Murowana architektura romańska i gotycka w Wielkopolsce*, t. II: *Architektura obronna*, Kalisz 2011, s. 273–274.

³¹ *Oporów. Stan badań...*; *Oporów. Stan badań II...*

na uchwytne w źródłach historycznych przykłady kontaktów Oporowskich z innymi członkami rodu Sulimów i ewentualne ślady solidarności rodowej.

W rozdziale pierwszym pt.: *Pierwsze pokolenia. Początki kariery Oporowskich w ziemi łączyckiej do 1391 roku*, opiszę prawdopodobne pochodzenie i początki działalności rodu Sulimów w ziemi łączyckiej w XIII w., spróbuję wskazać hipotetycznych antenatów Oporowskich, pierwszego właściciela Oporowa i fundatora miejscowego kościoła parafialnego, ojca wspomnianego Stefana z Oporowa. W dalszej części rozdziału omówię kariery przedstawicieli dwóch kolejnych pokoleń Oporowskich w ziemi łączyckiej, czyli włodarza (a potem chorążego i sędziego) łączyckiego Stefana i jego trzech synów: sędziego łączyckiego Włodzimierza, scholastyka łączyckiego Bogusława i trzeciego, nieznanego z imienia. Spróbuję odpowiedzieć na pytanie, dlaczego tylko Oporowskim, spośród kilku spokrewnionych ze sobą rodzin Sulimów łączyckich, udało się na przełomie XIV i XV w. dołączyć do lokalnej elity szlacheckiej.

W rozdziale drugim pt.: *Wojewoda łączycki Mikołaj z Oporowa – budowniczy rodzinnej fortuny*, skoncentruję się na omówieniu działalności politycznej oraz majątkowej prawdziwego fundatora kariery rodziny Oporowskich, Mikołaja z Oporowa. Stał się on głową królewskiego stronnictwa Jagiellonów w swojej ziemi oraz pierwszym w rodzinie wojewodą i członkiem rady królewskiej. Dzięki własnej gospodarności i łasce królewskiej, przez lata zbudował największy kompleks majątkowy w województwie łączyckim. To właśnie wojewoda Mikołaj w rodowej siedzibie lokował na prawie niemieckim miasto a być może także rozpoczął budowę murowanego zamku... Dlatego zdecydowałem się poświęcić mu osobny rozdział monografii.

Rozdział trzeci pt.: *Prymas Władysław z Oporowa i jego bracia. Pokolenie synów wojewody Mikołaja*, będzie poświęcony działalności synów Mikołaja z Oporowa: podkanclerzego Królestwa Polskiego, biskupa włocławskiego a następnie arcybiskupa gnieźnieńskiego Władysława, kasztelana brzezińskiego Stefana z Chodowa, kasztelana brzezińskiego Mikołaja z Miłonic, wojewody inowrocławskiego Bogusława ze Służewa, wojewody łączyckiego Piotra z Oporowa i nie pełniącego urzędów Jana z Goślubia. W tym pokoleniu rodzina Oporowskich utrzymała swoją pozycję w lokalnej, łączyckiej elicie władzy a niektórzy jej przedstawiciele dołączyli do elity ogólnopolskiej. Omawiając dzieje karier poszczególnych osób w kościele, kancelarii i dyplomacji królewskiej spróbuję ocenić, jaki wpływ miały ich awanse urzędnicze

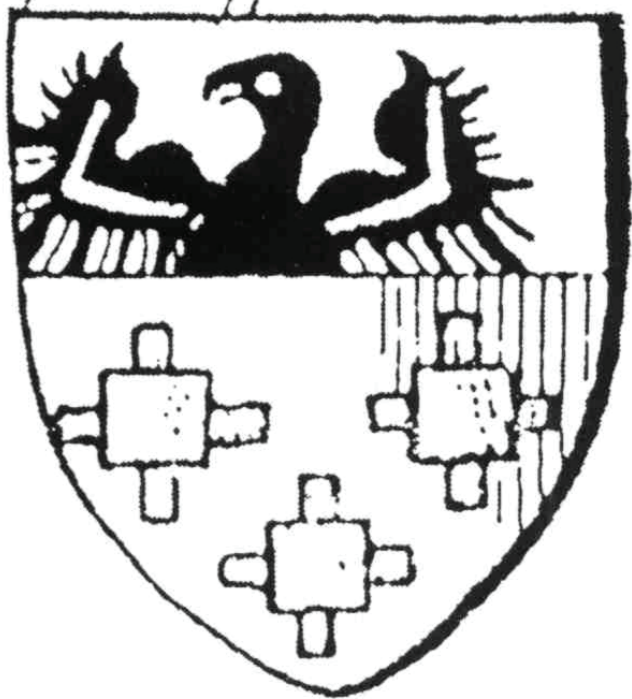
i dostojęstwa kościelne na pozycję majątkową całej rodziny. Nieco miejsca chciałbym poświęcić także etapom budowy zamku w Oporowie oraz rodowej fundacji klasztornej.

W ostatnim, czwartym rozdziale pt.: *Kariery Oporowskich w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku*, omówię działalność publiczną i majątkową oraz koligacje rodzinne synów wojewody łęczyckiego Piotra z Oporowa: podkanclerzego koronnego i biskupa włocławskiego Andrzeja, wojewody brzeskiego kujawskiego Jana i kasztelana brzeskiego kujawskiego Mikołaja oraz synów dwóch ostatnich, aż po panowanie Zygmunta I Starego. Wspomniany Piotr z Oporowa, w wyniku serii transakcji z braćmi, skoncentrował w swoich rękach rodzinne gniazdo w Oporowie wraz z zamkiem, dzięki czemu tylko jego potomkowie zachowali nazwisko Oporowskich. W podsumowaniu tej części chciałbym wskazać przyczyny upadku znaczenia politycznego i załamania pozycji majątkowej rodziny Oporowskich w 2 połowie XVI w.

* * *

W tym miejscu pragnę serdecznie podziękować wszystkim osobom, bez których pomocy książka w tej formie z pewnością by nie powstała. W pierwszej kolejności dziękuję za opiekę naukową, bezcenne wskazówki i anielską cierpliwość Pani Profesor Alicji Szymczakowej, promotorowi mojej rozprawy doktorskiej pt. *Ród Sulimów w Wielkopolsce, w ziemi łęczyckiej oraz na Kujawach w średniowieczu*, na bazie której powstała niniejsza monografia. Dziękuję także za pomoc i życzliwe uwagi Panu Profesorowi Tadeuszowi Nowakowi i Panu Profesorowi Tomaszowi Jurkowi, recenzentom wspomnianej rozprawy oraz Panu Profesorowi Sobiesławowi Szybkowskiemu, który podjął się napisania recenzji wydawniczej monografii Oporowskich. Pragnę także podziękować Panu Profesorowi Krzysztofowi T. Witczakowi, redaktorowi serii wydawniczej „Bibliotheca Thomasoviensis”, za pomoc w wydaniu drukiem tej monografii oraz Pani Annie Majewskiej-Rau, dyrektor i pracownikom Muzeum – Zamku w Oporowie koło Kutna za życzliwość i bezpłatne udostępnienie zdjęć zamku Oporowskich, wykorzystanych na okładce oraz w szacie ilustracyjnej książki. Przy okazji zachęcam wszystkich czytelników do odwiedzenia wspomnianego zamku, będącego dobrze zachowanym zabytkiem gotyckiej architektury obronnej z XV w., mało znaną średniowieczną perełką położoną w samym środku Polski.

les de quorow ◊

ROZDZIAŁ I

PIERWSZE POKOLENIA. POCZĄTKI KARIERY OPOROWSKICH W ZIEMI ŁĘCZYCKIEJ DO 1391 ROKU

POCZĄTKI SULIMÓW W ZIEMI ŁĘCZYCKIEJ

W województwie łęczyckim w późnym średniowieczu można doliczyć się co najmniej 7 rodzin szlacheckich herbu Sulima, które pisały się z: Oporowa, Oporówka (czyli Małego Oporowa), Krzyżanowa, Sławoszewa, Dobrej i Maszkowic oraz z Różyc Sulimowych i Trojanowych. Choć wszyscy oni wyszli z jednego pnia rodowego i prawdopodobnie byli ze sobą dosyć blisko spokrewnieni, tylko Oporowski udało się uzyskać rangę rodziny możnowładczej, dołączyć do elity szlacheckiej, najpierw lokalnej – łęczyckiej, a następnie ogólnopolskiej. Pozostałe familie możemy zaliczyć co najwyżej do rodzin średniozamożnych (ze Sławoszewa, Krzyżanowa), czy wręcz szlachty drobnej – częstowej, a nawet zaściankowej (rodziny z Oporówka, Dobrej i Różyc).

Przynależność Oporowskich oraz ich potomków piszących się ze Służewa, Chodowa, Miłonic, Goślubia i Bratoszewic do rodu Sulimów potwierdzają licznie zachowane i różnorodne źródła heraldyczne: pieczęcie dostojników świeckich i kościelnych (co najmniej 9 do końca XV w.), zabytki epigraficzne (w Oporowie, Włocławku, Dmosinie, Bratoszewicach), udział Oporowskich w procesach o naganę szlachectwa (co najmniej 3 razy), w aktach nobilitacji plebejów (adopcji herbowej), wreszcie źródła narracyjne (Długosz), a nawet burgundzka rola herbowa z lat trzydziestych XV w. (tzw. *Herbarz Złotego Runa*),